

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl/Year: 6, Sayı/Number: 22,

Mart/March 2020, s./p. 194-211

Geliş/Submitted: 21.01.2020

Kabul/Accepted : 02.03.2020

Yayın/Published: 25.03.2020

DOI Number:

[10.29228/kesit.41911](https://doi.org/10.29228/kesit.41911)

Araştırma Makalesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Hakan ÖZÇELİK

ORCID ID: <https://0000-0002-5976-721X>

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

hakanozcelik@aydin.edu.tr

MİLLİ MÜCADELE'NİN İLK ADIMI: 9. ORDU MÜFETTİŞLİĞİ

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti yenilenler tarafında yer almıştır. Osmanlı Devleti, devletin yok olmasına ve ülke içerisinde yeni bir mücadelenin başlamasına neden olan Mondros Ateşkes Antlaşması'na 30 Ekim 1918 tarihinde imza atmıştır. İtilaf Devletleri antlaşmanın 7. maddesi gereği yurdun dört bir tarafını vakit geçirmeksizin Kasım ayının ilk günlerinde işgallere başlamıştır. Anlaşma gereği lağv olan Yıldırım Orduları Gurup Komutanı Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir. Haydarpaşa'dan Sirkeci'ye geçerken boğazda gördüğü itilaf Devletleri'nin donanması karşısında yanındaki yaverine "Geldikleri gibi giderler" demiştir. İstanbul'da kaldığı yaklaşık altı ay süre zarfında da bu mücadelenin gerçekleşmesi için çalışmıştır. Yapılan çalışmalar sonunda çözüm yolu olarak Mustafa Kemal ve arkadaşları Anadolu'yu görmüşlerdir. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçerken geniş yetkilerle geçmenin yapılacak olan mücadeleye katkısının çok olacağı düşüncesiyle uygun bir fırsatı yakalamaya çalışmıştır. Bu fırsatı da 9.Ordu Müfettişliği görevi ile yakalamıştır.

Anahtar Kelime: Mustafa Kemal Paşa, Samsun, Bandırma Vapuru, Ordu Müfettişliği

THE FIRST STEP OF THE NATIONAL STRUGGLE:

THE 9. ARMY INSPECTORATE

Abstract

At the end of the First World War, the Ottoman Empire remained on the side of the defeated. The Ottoman Empire signed the Mudros Armistice on October 30, 1918, which caused the state to fail and a new struggle has started. As per article 7 of the Armistace, the Entente States started to occupy some parts of the country in the first days of November without delay. Mustafa Kemal Pasha, the Commander of

Yıldırım Armies Group Command, came to Istanbul on November 13, 1918. When he was sailing from Haydarpaşa to Sirkeci, he saw the navy of the Allied Powers in the Bosphorus and he said to his youngster, "They go as they come". He worked for the realization of this struggle in about six months during his stay in Istanbul. At the end of their works, Mustafa Kemal and his friends found Anatolia as a solution. Mustafa Kemal Pasha tried to catch a suitable opportunity with the idea that it would contribute to the struggle to be carried out with wide powers while passing to Anatolia. He seized this opportunity as the 9th Army Inspector.

Key Words: Mustafa Kemal Pasha, Samsun, Bandırma Ferry, Army Inspectorate

GİRİŞ

Avrupa, 16. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan gelişmelerle gelecek için büyük kazançlar sağlarken müteakip politikalarını da belirlemiştir. Avrupa, Sanayi Devrimi ile önem kazanan hammadde ve pazar arayışı neticesinde ortaya çıkan sömürgecilik yarışının ve uluslararası rekabetin de ana sahası olmuştur. Ekonomik çıkar çatışmalarının yanı sıra başlayan çekişmeler, siyasi rekabet ve uyuşmazlıklar da derinleşmiş, Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçilik akımı da yeni rejim arayışlarıyla birlikte birlik kurma siyasetinin de doğmasına sebep olmuştur. Süreç Avrupa'yı kendi arasında bloklamaya götürürken, Osmanlı Devleti de kendisine bir müttefik bulmak zorunda kalmıştır. Taraf olduğu İttifak Devletleri'yle, Almanya'nın yanında 1914-1918 yılları arasında yaşanan Birinci Dünya Savaşı'na katılmıştır. Bu karar, Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Savaşın İtilaf Devletleri'nce kazanılmasıyla 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, ateşi kesmesi gerekirken bir işgal fermanı halini almış ve bir anlamda Osmanlı Devleti'nin, Türk Milletinin ölüm fermanı niteliğine dönüşmüştür.

Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü bunalım ve sıkıntılar devlet adamları tarafından bir şekilde çözüm yolları bulunarak giderilmeye çalışılmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması ile tam bir teslimiyete razı olan yapı içerisinde 20. yüzyılın başından beri adeta "kurtarıcı" olarak mücadele veren Mustafa Kemal Paşa'nın 13 Kasım'da İstanbul'a dönmesi Türk milleti için önemli bir dönüm noktası, aynı zamanda yeni bir devrin de başlangıcı olmuştur.

"Geldikleri Gibi Giderler"

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasından hemen sonra İtilaf Devletleri, daha önce yaptıkları gizli anlaşmaları vakit geçirmeden uygulamaya koymak amacıyla ateşkesin 7. Maddesi'nde yer alan "İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum halinde, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebilecekler"¹ ifadesini gerekçe göstererek Türk topraklarını işgal etmeye başlamıştır.

İşgaller karşısında sessiz kalan Osmanlı Devleti, sessizliğinin yanı sıra işgallere en ufak bir karşı gelmeyi de istemiyordu. Osmanlı Devleti uyguladığı sessizlik ve karşı koymama politikasının uygulamasını, devlet politikası hilafında hareket eden ve İskenderun'a çıkacak olan İngilizlere ateş açacağını² ifade eden Mustafa Kemal Paşa'nın komutanı olduğu Yıldırım

¹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya*, C.I, Ankara, 1973, s.37-38

² Kerem Çalışkan, *Mustafa Kemal'in İsyân Muhtırası 20 Eylül 1917*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2017, s.152

Orduları Grup Komutanlığı'nın³ Mondros Ateşkes Antlaşması gereği zaten olması gereken lağvı erkene alarak göstermiştir.

Ancak Mustafa Kemal Paşa yıllardır sürdürdüğü mücadeleyi "Türk milletini kurtarmak" yolunda karara dönüştürmüştür. Bu karar da Adana'da şekillenmiştir. Mustafa Kemal Paşa şöyle demiştir: "Ben de bu vekayin ilk teşebbüs hissi bu memlekette, bu güzel Adana'da vücut bulmuştur."⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği kararlık; Adana'da şehrin ileri gelenlerini ve gençlerini düşman işgaline karşı direnmeleri ve teşkilat kurmaları⁵; Antepli Ali Cenani Bey'e de teşkilatlanmaları gerektiği yönündeki telkinleri⁶; yine Adana'da görüştüğü Ali Fuat Paşa'ya "Artık milletin bundan sonra kendi haklarını araması ve müdafaa etmesi, bizlerin de mümkün olduğu kadar bu yolu göstermemiz ve bütün bir ordu ile beraber yardım etmemiz lazımdır."⁷ sözleri ile kendisini göstermiştir.

Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nın lağvedildiğini belirten irade, Harbiye Nezareti vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya 10 Kasım 1918'de tebliğ edilmiştir.⁸ Bu durum üzerine Mustafa Kemal Paşa, 13 Kasım 1918 tarihinde Adana'dan İstanbul'a gelmiştir.⁹ Kartal isimli bir istimbot¹⁰ ile Haydarpaşa'dan İstanbul'a geçerken boğazda itilaf armadasına ait gemileri görünce yanında bulunan yaveri Cevad Abbas'a şöyle demişti;

"... Geldikleri gibi giderler ..."¹¹

Aslında bu üç kelimele; Mustafa Kemal Paşa'nın içinde var olan vatan, millet ve bayrak aşkının; yıllardır içinde büyüdüğü cumhuriyet sevgisinin; ülke insanın hak ettiği şekilde yaşaması gerektiğine olan inancının; emperyalizme karşı koyma gücünün; bağımsız ve özgür yaşama isteğinin ve yıllardır ezilen ve yok kabul edilen Türk milletinin varlığı ve gücünü tüm dünyaya gösterme isteğinin oluşturduğu buzdağının görünen kısmı idi. Mustafa Kemal Paşa, kafasında yıllardır kurguladığı kurtuluş reçetesine bu cümle ile imzasını atmıştır.

Bu üç kelimeyle, yıllardır muharebe meydanlarında Osmanlı Devleti'nin bir süre daha tarih sahnesinde kalması için durmaksızın çalışan, yetişmiş olduğu toplumun ve çevresinin kendisini etkilemesiyle oluşan fikir dünyasına sahip Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin bu çıkmazdan nasıl kurtulacağı "hal tarzına", "Milli Mücadele"ye başlamış oldu.

Mustafa Kemal Paşa'nın Mütareke Döneminde İstanbul Günleri

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde (13 Kasım 1918–16 Mayıs 1919)¹² çeşitli kurtuluş çarelerini hayata geçirmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu süreyi Falih

³ Geniş bilgi için bk., Zekeriya Türkmen, "Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sy: 47, Ankara, Temmuz 2000, s. 395-415.

⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, 2.baskı, 1959, s.113

⁵ Damar Arıkoğlu, **Hatıralarım**, İstanbul, 1961, s.71

⁶ Lord Kinross, **Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, Çev.Nihal Yeğinoğlu ve Ayhan Tezel, İstanbul, 1966, s.212-213

⁷ Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Anıları**, İstanbul, 1953, s. 29

⁸ BOA. BEO., Harbiye Gelen: 340546

⁹ Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Devrim, Atatürk'ü Hatırlamak Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918)**, Metu Pres, Ankara, 1998, s. 164.

¹⁰ <https://indigodergisi.com/2017/11/ataturk-geldikleri-gibi-giderler-kartal/>, 13 Kasım 2017, Erişim Tarihi 21.01.2020

¹¹ Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları-2131, 3.baskı, İstanbul, 2006, s. 98.

¹² Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1990, s. 9.

Rıfkı Atay'a: "...Ağır ve kat'i bir kararın doğruluğuna inanmak için vaziyeti her köşesinden mütalaa etmek, tereddüde yer bırakmamak, başka ihtimal kalmadığına inanmak için mütareke esnasında dört-beş ay (13 Kasım 1918-16 Mayıs 1919) İstanbul'da kaldığını"¹³ belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, ülkenin içinde bulunduğu kötü şartlardan kurtulabilmesi için öncelikli olarak siyasi yollardan çözüm arayışlarına girişmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi amaçları arasında, hükümet kurmak, olmazsa kurulacak hükümete Harbiye Nazırı olmak, ya da mebus olarak meclise girmek olmuştur.¹⁴ Ancak Mustafa Kemal Paşa siyasal amaçlarının hiçbirisine ulaşamamıştır.

Siyasal amaçlarına ulaşamasa da Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da bulunduğu sürede bütün ilişkilerini büyük bir hassasiyet içeren, yerine göre gizlilik barındıran, zaman zaman da taktikler içeren tutum sergileyerek yürütmüştür.

Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da bulunduğu sürede, İngilizlerle ilişkilerini özenle düzenlemiş¹⁵; saray ve çevresiyle olan münasebetlerinde dikkatli tutum ve davranış şekli en üst seviyelerde bulunmuş ve padişah ile üç kez görüşme fırsatını yakalamış¹⁶; dönemin hükümetinde Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) olarak bulunan Mehmet Ali Bey ile kendisinin yakın arkadaşı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın babası ve Mehmet Ali Bey'in akrabası olan İsmail Fâzıl Paşa sayesinde tanışmış ve dostluklarını artırmış¹⁷; yaveri Cevat Abbas'ın akrabası da olan Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Bahriye Nazırı Avni Paşa, Erkan-ı Harbiye İkinci Reisi Kazım (İnanç) Paşa ile ilişkilerini birkaç görüşme yaparak¹⁸ sıcak tutmuştur. Mustafa Kemal Paşa öncelikle saray, hükümet ve çevresinde vatansever, güçlü, etkili komutan gibi olumlu yönlerini daha da öne çıkarırken İttihat ve Terakki Cemiyeti, Almanya ve Enver Paşa karşıtı olmasının katkısıyla müteakip görevlere talip olduğunun işaretlerini vermiştir.

İstanbul'da her türlü girişimde bulunan Mustafa Kemal Paşa, devletin üst kademelerinden bir sonuç alamayacağını anlamasıyla Şişli'deki evinde yaptığı asker ve sivil bürokratlarla olan görüşmelerini artırmıştır.. Şişli'deki evini Çanakkale'deki "Kemalin Yeri" gibi bir komuta merkezi haline getirmiştir. Makedonya'daki genç subaylık günlerinden başlayarak birlikte hareket ettiği ve kendisinin liderliğini benimsemiş olan kişilerle, Şişli'de bir araya gelmiş, fikir alışverişinde bulunmuştur. Özellikle Rauf (Orbay), Ali Fethi (Okyar), Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele) sonradan katılan İsmet (İnönü)'ün çekirdeğini oluşturduğu grup gelecekle ilgili kararlar almaya başlamışlardır. Ülkenin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulmasının yolunun Anadolu olduğuna karar vermişlerdir. Alınan karara yönelik ilk uygulama ise Kazım Karabekir'in Erzurum'daki 15. Kolordu'ya, Ali Fuat Paşa'nın da Ankara'daki 20. Kolordu'ya katılımlarının sağlanması ile başlamıştır.

Bu dönemde ordunun önemli sayılabilecek genç ve yaşlı komutanlarının İstanbul'da toplanmaları dikkat çekmektedir.. Bu durum, devletin içinde bulunduğu zor durumdan çıkarılması maksadıyla bir güç birliğinin sağlanması şeklinde görülebileceği gibi, hükümetin,

¹³ Falih Rıfkı Atay, *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, İstanbul 1955, s. 97.

¹⁴ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul 1983, s. 125

¹⁵ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, (Çev. Cemal Köprülü), Ankara 1986, s. 99; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. III, (1961), s. 1.

¹⁶ Sina Akşin, *A.g.e.*, s. 125-133.

¹⁷ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. I, İstanbul 1970, s. 30; ayrıca bk. Jaeschke, *A.g.e.*, s. 101.

¹⁸ Murat Bardakçı, *Bir Devlet Operasyonu: 19 Mayıs*, Turkuaz Kitap, İstanbul, 2019, s. 33-34

komutanların İstanbul'da toplanmalarını uygun bulmadığı ve keyfi kararlarla Anadolu'ya gönderilmeleri yönünde hareket etmesi de dikkate değerdir.

Mustafa Kemal Paşa için Anadolu'ya Geçiş Fırsatı: 9. Ordu Müfettişliği

Mustafa Kemal Paşa, Şişli'deki evde alınan kararlar doğrultusunda başlayan harekete katılmak için geniş yetkilere sahip etkin bir makam beklemeye başlamıştır. Bu arada ülke sınırları içerisinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümleri, işgalciler tarafından dikkate alınmadığı gibi, uzun yıllar Türklerle birlikte yaşamış olan azınlıklar da işgalcilerden cesaret bularak kanunsuz eylemlerde bulunmaktan geri kalmamışlardır. Azınlıklar yaşadıkları bölgelerde sık sık Türklere yönelik saldırgan tutumlar sergilemişlerdir. Bu gelişmeler yaşanırken, İngilizlerin Anadolu'nun bazı bölgelerinde, Türklerin Rum ve Ermenilere yönelik saldırılarda buldukları iddiasından hareketle asayiş ve düzenin sağlanması yolunda Osmanlı hükümetine çektikleri ihtar ile hükümetin ordu müfettişliklerini kurma yolundaki çalışmalarını biçim ve zaman açısından birbirine denk düşmüştür.¹⁹ Aynı zaman dilimi içerisinde Harbiye Nazırı Şakir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı çağırması ve okuması için bir rapor vermiştir. İngilizler tarafından gönderilen raporda, Samsun ve civarında birçok Rum köyünün Türklerin saldırılarına maruz kaldığı, hükümetin bu saldırılara karşı tedbir almasının beklendiğini, tedbir alınmadığı takdirde bölgenin huzurunun kendileri tarafından sağlanacağı belirtilmiştir. Şakir Paşa, bölgenin tetkik edilmesinin gerekliliğini vurgularken görev için de kendisini düşündüklerini ifade etmiştir.²⁰ Mustafa Kemal Paşa'nın aradığı fırsatı bilmeyerek de olsa İngiliz Komutanı Georges Milne'nin verdiği rapor ortaya çıkarmıştır.²¹ Bu raporla Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmek için beklediği fırsatın yanında, hükümetin de kendisini İstanbul'dan uzaklaştırmak için aradığı vesile ortaya çıkmıştır.

Devlet içi atamalarda normal olarak yürütülmesi gereken hiyerarşik yapı içerisinde dönemin yazışma kuralları gereği Mustafa Kemal Paşa'nın ordu müfettişliğine ataması için, Osmanlı Harbiye Nezareti'nin, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin, Dahiliye Nezareti'nin, Sadrazam ve Hey'et-i Vükela'nın olurları ve Padişah'ın onayı gerekiyordu. Ayrıca bu durumdan, İstanbul'u dolayısıyla ülke kontrolünü ellerinde bulduran işgal kuvvetleri komutanlığının da haberdar olması gerekiyordu.²² Bu uzun ve meşakkatli seçim, tanışma, atamanın imzalanması gibi süreçler, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geldiğinde kurduğu dostluklar çerçevesinde oluşturduğu ilişkilerin sayesinde aşılacak kısa sürede tamamlanmıştır. Kurulan dostlukların sonunda Mustafa Kemal Paşa'ya güvenen ve inanan²³ Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Paşa'ya, Damat Ferit Paşa Samsun'a kimi gönderebileceklerini sorduğunda Mehmet Ali Paşa'nın ağzından Mustafa Kemal Paşa ismi çıkmıştır.

Devlet katında gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Mustafa Kemal Paşa, 30 Nisan 1919 tarihli Padişah tarafından onaylanan ve İrade-i Seniyye olarak bilinen atama belgesi ile 9.

¹⁹ Zekeriya Türkmen, 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı, [https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=353565&/19-Mayıs-1919:-Mustafa-Kemal-Paşanın-Samsuna-Çıkışı-/,](https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=353565&/19-Mayıs-1919:-Mustafa-Kemal-Paşanın-Samsuna-Çıkışı-/) Erişim Tarihi 10.01.2020

²⁰ Falih Rıfkı Atay, **Çankaya**, Bates Atatürk Dizisi, İstanbul,1998, s.168

²¹ Bihterin Vural Dinçkol, Pervin Somer, **Atatürk İlkeleri ve Devrimi**, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s. 171,172.

²² Daha geniş bilgi için bkz. Uluğ İğdemir, **Atatürk'ün Yaşamı**, C. I, Ankara 1980, s. 149-155, 156-160; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (ASD), c. IV, s. 1 -8.

²³ Ali Fuat Cebesoy, **A.g.e.**, s.46

Ordu Müfettişliği'ne tayin edilmiştir.²⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliği'ne gelmesinde; dönemin başarılarına imza atmış ünlü komutanlarından biri olması; İstanbul'a geldiğinde Padişah ve devletin üst tabakalarında güven veren bir izlenim bırakmış olması;

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin girmesine neden olan ittihatçı kadrolarla ters düştüğünün bilinmesi; İstanbul Hükümeti'nin, Mustafa Kemal Paşa'nın Pontusçu Rumlar'a karşı sivil direnişçilerle birleşen askerler üzerinde caydırıcı bir etki yapacağını düşünmesi ve İstanbul'dan uzaklaştırılması gerekliliği gibi hususlar etkili olmuştur.

Mayıs ayının ilk haftası içinde tayin işleri tanımlanan Mustafa Kemal Paşa'ya hükümetçe geniş yetkiler verilmiştir. Merkezi Sivas'ta bulunan Albay Refet Bey komutasındaki 3. Kolordu ile merkezi Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Kolordular doğrudan müfettişlik emrine verilmiştir. Bunların dışında müfettişlik bölgesine yakın olan birliklere ve valiliklere de bildirimde bulunabilme hakkı tanınmıştır. Bu geniş yetkiyle, Mustafa Kemal Paşa'nın yetki bölgesi Trabzon, Erzurum, Sivas, Van, Erzincan, Samsun Kayseri, Ankara, Kastamonu, Maraş, Diyarbakır, Bitlis ve Elazığ illerini de içine almıştır.²⁵ Mustafa Kemal Paşa elde ettiği yetkilerle güçlü bir konumda Anadolu'ya geçmeyi elde etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa içinde milli bir sır gibi sakladığı tarihi görevini yerine getirmek için önemli bir fırsat yakalamış ve hatıralarında bu olayı şöyle ifade etmiştir:

*"Talih bana öyle müsait şartlar hazırlamış ki, kendimi onların kucağında hissettiğim zaman ne kadar bahtiyarlık duydum, tarif edemem. Nezaretten çıkarken, heyecanımdan dudaklarımı ısırduğımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir alem, kanatlarını çırparak uçuşa hazırlanan bir kuş gibi idim."*²⁶

Geniş yetkilerini kendisi belirleyen Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliği'ne tayini sonrası süreç devlet yazışma kurallarına göre yürütülmüştür. 1 Mayıs günü Sadaret, Mustafa Kemal Paşa'nın tayininin Padişah tarafından onaylandığını Harbiye Nezareti'ne bildirmiş,²⁷ Harbiye Nazırı Şakir Paşa 6 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben resmî bir yazı göndermiş, yazının ilişiginde Genelkurmay Başkanlığı tarafından kaleme alınan bir talimatname yer almıştır.²⁸ Talimatnameye göre,²⁹ İçişleri Bakanlığı'nun ilgili birimlerine haber verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.³⁰ Talimatnamenin bir sureti 7 Mayıs tarihinde Heyet-i Vükelâ'ya (Bakanlar Kurulu) gönderilmiş, gönderildiği tarihten on gün sonra, 17 Mayıs 1919 tarihli oturumda, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a hareketinden sonra tasdik edilmiştir.³¹ Onayın gecikmesine rağmen 7 Mayıs günü Mustafa Kemal Paşa'nın tayini hükümet tarafından 3., 12., 13., 15. ve 20. Kolordu Komutanlıklarına, valiliklere ve mutasarrıflıklara bildirilmiştir.³²

²⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Babiali Evrak Odası (BOA. BEO), Harbiye Giden nr: 342765; BOA. DUIT., nr: 68/11.

²⁵ Tahsin Ünal, "Milli Mücadele Başlarında Mustafa Kemal", **Türk Kültürü**, Atatürk Sayısı, Sayı 73, Kasım 1963, s. 5-6

²⁶ Falih Rıfkı Atay, **Atatürk'ün Hatıraları**, Ankara, 1965, s.111

²⁷ Murat Bardakçı, **A.g.e.**, s.37

²⁸ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1 -1, Aynı dosya, F: 1 -1, 1-2; BOA. BEO. Harbiye Giden nr: 342984, lef: 1-2.

²⁹ Talimatnamenin tam metni için bkz. HTVD., Sy: 1, (1952), vesika nr: 3

³⁰ BOA. BEO., Harbiye Giden nr: 342984; Münir Sirel, "19 Mayıs ve Atatürk", **BTTD.**, Sy: 2, (Kasım 1967), s. 3-13.

³¹ BOA. MVM., nr: 215, s. 115.

³² Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.I, Ankara, 1973, s.229-232

Devlet içi prosedürün tamamlanmasıyla Mustafa Kemal Paşa'nın görevinin gereği hükümetin gerçekleştirmesini istediği konular, Samsun ve civarındaki karışıklıkları önlemek; bölgede bozulan huzur ve asayişi sağlayıp devam ettirmek; Mondros Ateşkes Antlaşması gereği ordunun terhisini kolaylaştırmak; bölgedeki cephane ve silahları toplamak ve muhafaza altına almak; bazı yerlerde oluşturulduğu iddia edilen şuraların dağıtılmasını sağlamak; asker toplamak gibi faaliyetlere engel olmak; asayişi bozmaya yönelik olaylara fırsat vermemek şeklindedir.³³

Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliği Karargâh Çalışmaları

Mustafa Kemal Paşa, "Samsun ve çevresinde asayişsizliğin yerinde görülüp tedbir alınması" için kendisini İstanbul'dan uzaklaştırıp Anadolu'ya göndermek için verilen görevin bu denli geniş yetki hakkı ve alanı olmasını kendi çabasıyla sağlamıştır. Verilen görevi başarıyla yerine getirebilmek için makam ve yetkisinin artırılması gerektiğini belirten Mustafa Kemal Paşa Genelkurmay ile görüştüktan sonra yetkisiyle ilgili talimatı kendisi yazdırmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, talimatnamenin hazırlanma safhasında Kazım (İnanç) Paşa'ya "Onlar ne istiyorlarsa daha fazlasını da katınız. Yalnız bir iki noktayı ben not ettireyim."³⁴ demek suretiyle yetkinin çok önemli olduğunu ortaya koymuş ve Anadolu'ya geçmek için beklediğine değmesini arzulamıştır. Harbiye Nazırı Şakir Paşa, talimatı okuduktan sonra imza atmayarak sadece mühür basmakla yetinmiştir.³⁵

Mustafa Kemal Paşa tayin işlemi gerçekleştikten sonra gerekli hazırlıklara başlamış, Harbiye Nezareti'nden bölgesinde bulunan Jandarma Kuvvetlerinin yerlerini belirten bir krokinin,³⁶ İtilaf Devletleri'yle imzalanmış mütareke metninin Hariciye Nezareti'nden alınarak kendisine verilmesini istemiştir.³⁷ Ayrıca görevinde kullanacağı altı adet mührün hazırlanmasını da istemiştir.³⁸ Bu arada bölgede mevcut jandarma miktarını öğrenmek üzere 6 Mayıs 1919 tarihinde üst makamlara müracaat etmiştir.³⁹ Mustafa Kemal Paşa, 7 Mayıs günü müfettişlik karargâh personelinin üç aylık maaşlarının peşin verilmesi talebinde bulunmuş, 9 Mayıs günü Sivas'ta bulunan 3.Kolordu Komutanı Albay Selahaddin Bey'e bir telgraf göndererek kendisini Samsun'da karşılamasını, müfettişlik karargâhının kullanacağı otomobil, kamyon, bunların lastikleri ve benzin temini için hazırlık yapılmasını ve kendisine bilgi verilmesini istemiştir.⁴⁰ Mustafa Kemal Paşa, 12 Mayıs tarihinde Sivas Vilayeti ile Canik Mutasarrıflığı'na gönderdiği telgrafta, eşkıyalığın önlenmesi için çeteler hakkında doğru bilgilerin kendisine iletilmesini istemiş, bunların adi bir eşkıyalık mı, yoksa siyasi bir amaca yönelik hareket mi olduğuna dair kendi yorumlarını da eklemelerini beklediğini belirtmiştir.⁴¹ Mustafa Kemal Paşa, kendisinin ve karargâhının doğru çalışmalar yapabilmesi için gerekli donanımı kısa sürede toplamaya başlamıştır.

³³ Salim Koca, Selim Yalçın, "Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine Atanmasında Osmanlı Genelkurmayının Rolü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:29, s. 411 (401-416)

³⁴ Falih Rıfkı Atay, Çankaya, s.168

³⁵ Falih Rıfkı Atay, *A.g.e.*, s.168

³⁶ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.38

³⁷ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1-1, Kls: 11, Ds: 164, F: 8; HTVD., Sy: 1, (1952), vesika nr: 9.

³⁸ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.38

³⁹ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1-1, Kls: 11, Ds: 164, F: 7, 8.

⁴⁰ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.38

⁴¹ BOA. DH. ŞFR., nr: 99/137; ayrıca bk. Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1-1, Kls: 11, Ds: 164, F: 14, 14-1.

9. Ordu Müfettişliği'ne atanan Mustafa Kemal Paşa'nın refakat ve maiyetinde bulunanların tahsisat ve harcırahları üzerinde de hassasiyetle durmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezaretî'ne bir dilekçe ile başvurarak, müfettişlik görevi esnasında harcamaların fazla olacağını, savaş durumunda bulunulmamasına rağmen müfettişlik karargâhının bir harp karargâhı olarak kabul edilmesi, bu suretle ödemelerin ordu komutanlarına verilen on beş bin kuruş aylık şeklinde ödenmesini istemiştir. Muhasebe Dairesi söz konusu teklifi kabul etmeyerek aylığın on bir bin kuruş üzerinden ödenebileceğini bildirmiş, müfettişlik karargâhının bir harp karargâhının olup olmayacağına Genelkurmay'ın karar verebileceğini belirtmiştir.⁴²

Dahiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in Mustafa Kemal Paşa'ya desteği sürmüştü ve 13 Mayıs 1919 tarihinde asayiş işlerinde sarf edilmek üzere nezaret bütçesinden kendisine bin lira vermiştir.⁴³ Aynı gün Mustafa Kemal Paşa, Milli Savunma Bakanlığı'na gönderdiği yazıda, karargâh personelinin üç aylık maaşlarının ödenmesi isteğini yinelerken, beklenmeyen masraflara yönelik para ile en az iki otomobil ve diğer ihtiyaçlarının üç gün içerisinde teminini talep etmiş; ayrıca bir haftadan beri maiyetiyle beraber bürokratik işlerle uğraştığını ifade ederek, bir an evvel bunların sonuçlandırılması istemiştir.⁴⁴

9. Ordu Müfettişliği karargâhının İngilizlerin kontrolünde olan Karadeniz'e çıkabilmesi için gerekli vizelerin alınması hazırlıkları da 13 Mayıs'ta başlatılmıştır.⁴⁵ Osmanlı Devleti'nin kendi toprakları içerisinde bir askerini bir yerden bir yere gönderebilmek için İngilizlerden vize alması devletin içinde bulunduğu durumun vahametini göstermektedir.

14 Mayıs'ta Genelkurmay, Muhasebe Dairesi'ne bir yazı göndererek, 9. Ordu Müfettişlik karargâhının "harp karargâhı" olarak kabul edilmesini istemiştir.⁴⁶ Muhasebe Dairesi, konunun hükümete bildirildiğini, hükümetten gelecek cevaba göre hareket edileceğini bildirmiştir.⁴⁷ Bütün yazışmalara ve taleplerin olumlu karşılanmasına rağmen, belgelerden anlaşıldığına göre bu konuda yapılan girişimlerden bir sonuç alınamamıştır.

Mustafa Kemal Paşa kurumlar arasında yazışmalar devam ederken 3. Kolordu Komutanlığı'na telgraf göndererek, 16 Mayıs öğleden sonra Bandırma Vapuru ile Samsun'a doğru yola çıkacağını ve geçici olarak kalabilecekleri bir yer hazır edilmesini istemiştir.⁴⁸ Cevat Paşa, Genelkurmay Başkanlığı ile müfettişlik arasında haberleşmeyi temin etmek üzere, 15 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya şifre anahtarını vermiştir.⁴⁹ Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Bahriye Nazırı Avni Paşa'dan Bandırma Vapuru'nun kaptanına doğrudan emir verebilmesini sağlayan izini de almıştır.⁵⁰ Vapurun kaptanına emir verebilme yetkisini de almaya kadar detaylandırılan çalışmalar bu şekilde tamamlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa üzerine aldığı tarihi görevi gerçekleştirmek için bütün hazırlıkları yapmış ve 15-16 Mayıs günleri ailesiyle,

⁴² Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.39

⁴³ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.39

⁴⁴ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1-1, Kls: 11, Ds: 164, F: 16.

⁴⁵ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.39

⁴⁶ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1 -1, Aynı dosya, F: 17.

⁴⁷ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.39-40

⁴⁸ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.40

⁴⁹ Takvim-i Vekayi, nr: 3549, 14 Mayıs 1335; Kemal Atatürk, *Nutuk, C.I., (1919-1920)*, 14.Baskı, İstanbul, 1982, s. 14.

⁵⁰ Murat Bardakçı, *A.g.e.*, s.41

kendisinin Samsun'a gönderilmesi sürecinde imza yetkisi olanlarla son kez görüşmüş, fikir alışverişinde bulunmuş ve veda etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'dan ayrılacağı sırada, Rauf Bey kendisine İstanbul'da tutuklanmadığına göre bineceği vapurun izlenip Karadeniz'de batırılacağına duyumunu aldığına bildirmiştir. Atatürk bu konuyla ilgili Rauf Bey'e "*Gidersem batıracıklar; gitmezsem ne olacak? Gene tutuklayacaklar kim bilir neler yapacaklar. Fakat yurt ve ulus ne olacak? Ben gideceğim.*"⁵¹ demiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 16 Mayıs 1919'da karargâhına almak üzere seçtiği ve aralarında Miralay Kazım Bey (Dirik), Miralay Refet Bey (Bele) ve Dr. Refik Bey'in (Saydam) de bulunduğu 18 kişilik heyetiyle birlikte Galata rıhtımından sandalla geçiş yaptığı Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan ayrılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirmek istediği, Türk halkını, tehlikelere karşı uyarıp halkı örgütlemek ve bağımsızlık mücadelesini başlatarak kayıtsız şartsız ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız bir Türk devleti kurmaktır.

9. Ordu Müfettişlik Karargâhı Personeli ve Bandırma Vapuru

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını Samsun'a götürmek üzere yola çıkan Bandırma Vapuru 1878 yılında İskoçya'nın Glasgow kentinde Paisley bölgesindeki MacIntyre Şirketi tarafından Huston abd Cardett tezgahlarında 21 sıra numarası ile 279 grostonluk yolcu ve yük gemisi olarak inşa edilmiştir.⁵² 47,7 m. uzunluğunda, 6,83 m. genişliğinde ve 4,27 m. yüksekliğinde bir gemidir.⁵³ Geminin ilk sahibi Dussey and Robinson isimli bir İngiliz şirketinin sahip olduğu bu gemiye "Torocaderto" ismi konulmuş, 1883 yılında Yunanistan'da bulunan H. Psichs Preus firmasına satılmıştır. Yunanlı Armatör Psicha geminin adını "Kymi" olarak değiştirmiştir. 1890 yılında İstanbullu bir Rum olan Armatör Andreadis tarafından satın alınan gemi daha sonra "Rama Daresimo İstanbul" şirketine satılmıştır. 1894 yılında Pire Limanındaki kayıt, İdare-i Mahsusa'ya nakledilmiş ve geminin adı "Pandarme" olmuştur. 1910 yılında Osmanlı Seyrüsefain İdaresi (Osmanlı Denizcilik İşletmesi) geminin adını "Bandırma" olarak değiştirerek Posta Vapuru haline getirmiştir.⁵⁴ 19 Mayıs 1919'da Atatürk ve silah arkadaşlarını Samsun'a götürdükten sonra tekrar posta hizmetlerine devam etmiştir. 1924'te Türkiye Seyrüsefain İdaresi tarafından hizmet dışına alınmıştır.⁵⁵ 1925 yılında da satılmış ve Haliç'te sökülüştür.⁵⁶

Bandırma Vapuru Samsun'a hareket etmeden anlaşılacağı gibi 41 yıllık bir gemi olmakla birlikte pek de eski sayılmazdı. Bandırma Vapuru'nun kaptanı İsmail Hakkı (Durusu) Bey'le yapılan mülakatlarda da geminin eski olmadığı; pusulasının arızalı olmadığı yanı sıra birkaç tane pusulasının olduğunu, kaptanın Karadeniz'e hiç çıkmadığı iddia edilmesine rağmen bunun doğru olmadığını ifade etmiştir.⁵⁷

9. Ordu Müfettişliği Karargâhı Personeli

⁵¹ Erol Mütercimler, *Fikrimizin Rehberi Gazi M.Kemal*, Alfa Yayınları, 10 Basım, İstanbul, 2016, s.523

⁵² Baki Sarısakal, *Bandırma Vapuru ve Mustafa Kemal Paşa*, <https://docplayer.biz.tr/4957963-Bandirma-vapuru-ve-mustafa-kemal-pasa.html>, Erişim Tarihi 11.01.2020

⁵³ <https://malzemebilimi.net/bandirma-vapurunun-yapimi-ve-tarihcesi.html>, Erişim Tarihi 11.01.2020

⁵⁴ Baki Sarısakal, *A.g.m.*, Erişim Tarihi 11.01.2020

⁵⁵ <https://malzemebilimi.net/bandirma-vapurunun-yapimi-ve-tarihcesi.html>, Erişim Tarihi 11.01.2020

⁵⁶ Baki Sarısakal, *A.g.m.*, Erişim Tarihi 11.01.2020

⁵⁷ Erol Mütercimler, *A.g.e.*, s.520-523

9. Ordu Müfettişi olarak görevlendirilen Mustafa Kemal Paşa, görevlendirilme talimatını kendisi kaleme aldığı gibi yapacağı önemli görevin karargâhını da kendisi oluşturmuştur. 9. Ordu Müfettişliği Karargâhı'nda görev alanların büyük çoğunluğu askeri görevleri esnasında Mustafa Kemal Paşa ile çalışmış subaylardır. Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan Anadolu'ya geçen ve 19 Mayıs 1919 Pazartesi sabahı saat 06.00'da Samsun'a çıkan Paşa'nın güvenini kazanmış 18⁵⁸ değişik rütbe ve sınıftan oluşan subaylar rütbe sırası ile aşağıdaki gibidir:

1. Kurmay Albay Refet Bele, 3.Kolordu Komutanı
2. Kurmay Albay Kazım Dirik, Müfettişlik Kurmay Başkanı
3. Dr. Albay İbrahim Tali Öngören, Ordu Sıhhiye Başkanı
4. Kurmay Yarbay Mehmet Arif Ayıcı, Kurmay Başkanı Yardımcısı
5. Kurmay Binbaşı Hüsrev Gerede, Birinci şube müdürü
6. Binbaşı Kemal Doğan, Müfettişlik Topçu Kumandanı
7. Dr. Binbaşı Refik Saydam, Sıhhiye Başkan Yardımcısı
8. Yüzbaşı Cevat Abbas Gürer, Müfettişlik Başyaveri
9. Yüzbaşı Ali Şevket Öndersev, Müfettişlik Emir Subayı
10. Üsteğmen Hayati, Kurmay Başkanı Emir Subayı
11. Yüzbaşı Ali Mümtaz Tünay, Kurmay Mülhaki
12. Yüzbaşı İsmail Hakkı Ede, Kurmay Mülhaki
13. Yüzbaşı Mustafa Vasfi Süsoy, Karargâh komutanı
14. Üsteğmen Hikmet Gerçekçi, Kurmay mülhaki, Alb. Refet Bey'in yaveri
15. Üsteğmen Abdullah Kunt, İaşe Subayı
16. Teğmen Muzaffer Kılıç, Müfettişlik ikinci Yaveri
17. Birinci Sınıf Katip Faik Aybars, Şifre Katibi
18. Dördüncü Sınıf Katip Memduh Atasev, Şifre Katibi Yardımcısı

Mustafa Kemal Paşa kendisi ile Samsun'a çıkan arkadaşlarına, onların aile ve çocuklarına büyük vefa göstermiştir. Samsun'a beraber çıktığı arkadaşlarından bir kısmının ilerleyen yıllarda milletvekili, büyükelçi gibi yüksek görevlerde yer almasını sağlamıştır. Ancak Refet Bele ve Yarbay Mehmet Arif (Ayıcı) Bey'in yolları bir şekilde Atatürk'ten ayrılmış; İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışlar ve Yarbay Mehmet Arif Bey idam edilmiştir.

3. Kolordu Komutanı Kurmay Albay Refet Bele, 1881 yılında Selanik'te doğdu. 13 Mart 1896'da girdiği Harp Okulu'ndan 25 Aralık 1898'de mezun oldu. 13 Eylül 1909'da girdiği Harp Akademisi'ne savaş nedeniyle ara verdi ve 1 Kasım 1912'de birincilikle mezun oldu. Çeşitli askeri birliklerde görev yapan Bele, İstanbul hükümetince 3.Kolordu Komutanlığına atandı. 3.Kolordu Komutanı olarak Mustafa Kemal Paşa ile 19 Mayıs 1919 günü 9. Ordu Müfettişlik Karargâhı ile Samsun'a çıktı. 21-22 Haziran 1919'da Amasya Tamimi'ni imzaladı. 13 Temmuz 1919'da İstanbul hükümeti tarafından azledildi. Sivas kongresine Canik temsilcisi olarak katıldı. Heyet-i Temsiliye'ye seçildi. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne seçildiyse de İstanbul'a gitmedi. TBMM'ye İzmir milletvekili olarak katıldı. 6 Eylül 1920'de Dahiliye Vekilliği'ne seçildi. 1920 yılında Cenup Cephesi Komutanlığına atanırken 1921 yılında rütbesi Mirlivalığa yükseltildi. Milli Müdafaa Vekilliği de yapan Bele her iki vekillikten de 1922 yılında istifa etti. 9 Kasım 1922'de Doğu Trakya'yı almak üzere görevlendirildi. TBMM ikinci devresinde İstanbul

⁵⁸ Fethi Tevetoğlu, **Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar**, Başbakanlık Matbaası, Birinci baskı, Ankara, 1987, s.21; Ancak Murat Bardakçı heyetin sayısını 23 olarak belirtmektedir. Bkz. Murat Bardakçı, **A.g.e.**, s. 39

milletvekili olarak Meclis'e girdi. 9 Kasım 1924 tarihinde Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na üye oldu. 1926 yılında milletvekilliğinden ve askerlikten emekliye ayrıldı. 1935 yılında bağımsız olarak girdiği TBMM'de 6, 7, 8 dönemlerde İstanbul milletvekili olarak göreve devam etti. 8 Nisan 1950'de Beyrut'a BM Ortadoğu Filistin Mültecilerine Yardım ve Bayındırlık Ajansı Türkiye Delegeliği'ne atandı. Bu görevinden 1961 yılında ayrıldı. 2 Ekim 1963'te vefat etti. Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'na katılan Refet Bele, 1913 yılında dördüncü dereceden Osmanî Nişanı, 1915 yılında Almanya'nın ikinci dereceden Demir Salip Nişanı, 23 Eylül 1916'da Gümüş İmtiyaz madalyası, 3 Nisan 1917'de Muharebe Altın Liyakat madalyası, 13 Ağustos 1917'de Avusturya ve Macaristan hükûmeti tarafından Kılınçlı ikinci dereceden Mecidi nişanı 25 Ağustos 1917'de Almanya İmparatoru tarafından birinci dereceden Demir Salip madalyası ve istiklal madalyası ile ödüllendirildi.

Müfettişlik Kurmay Başkanı Kurmay Albay Kazım Dirik, 1881 yılında Manastır'da doğdu.⁵⁹ 14 Mart 1897'de girdiği Harp Okulundan 1900'de teğmen, 1909'da girdiği Harp Akademisinden 1912'de kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu.⁶⁰ Balkan Savaşı'nda Umumi Karargâh Kurmay Heyeti'nde vazife alan Yüzbaşı Kazım, Çatalca cephesinde yaralandı ve savaşın sonuna doğru Beyoğlu bölgesi komutanlığında görev yaptı. Birinci Dünya Savaşı'nda kısa bir süre Çanakkale cephesinde görev yaptıktan sonra Suriye'ye IV.Ordu Menzil Müfettişliği'ne tayin edildi. Birinci Dünya Savaşı süresince 9. ve 4. Ordu Müfettişliklerinde, ardından 7.Fırka'da komutanlık yaparak 1916 yılında albay oldu. Kazım Dirik, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine 9. ve sonra 3. Ordu Müfettişliği Erkan Harp Reisi olarak Samsun'a çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'da askerlikten istifası üzerine diğer subaylar arasında görevlerinden çekilenler olurken Kazım Dirik görevine devam edeceğini Mustafa Kemal Paşa'ya belirtmiştir. 1920 yılında Mevki Kumandanlığı ve Vali vekilliğine tayin edildi. İstiklal Savaşı'nda Garbi Anadolu Menzil Müfettişliği ve Milli Müdafaa Vekaleti'nin sevkiyat ve nakliyat umum müdürlüğünü yapan Dirik 1922 yılında generalliğe yükseldi. Ardından Sırasıyla Siirt 2. Fırka Komutanlığı, Bitlis vali vekilliği ve Bitlis Valiliği görevlerini yürüttü. 1926 yılında İzmir valisi olan Kazım Dirik, dokuz yıla yaklaşan hizmet süresince, Türk idareciliği tarihinde birçok örnek esere imza atmıştır. Vefatından önce son olarak 1935 yılında Trakya Umumi Müfettişliği'ne tayin oldu. 3 Temmuz 1941'de Edirne'de vefat etti. İzmir Kozluca Mezarlığında defnedildi. Naaşı 3 Ağustos 1988'de devlet mezarlığına nakledildi.⁶¹

Ordu Sıhhiye Başkanı, Dr. Albay İbrahim Tali Öngören, 1875 yılında İstanbul'da doğdu. 1893 yılında Askeri Tıbbiye Mektebi'nden mezun olan İbrahim Bey 1898 yılında Hariciye Kliniğinden operatör unvanını aldı. Çeşitli hastanelerde görev aldıktan sonra Trablusgarp Savaşı esnasında Bingazi'ye gitti ve Bingazi bölgesi kuvvetlerine Sıhhiye Reisi olarak görevlendirildi. 1912 yılında Balkan Savaşı seferberliğine katılan İbrahim Bey, 1915 yılına kadar yurdun çeşitli yerlerinde görev yaptıktan sonra Albay rütbesiyle İkinci Ordu Sıhhiye Reisliği vekaletine tayin oldu ve Çanakkale'de Seddülbahir'de bulundu. 1918 yılında Yıldırım Orduları Gurubu Sıhhiye Müfettişliği görevine atandı. Ardından yeni oluşturulan 9. Ordu Müfettişliği Karargâhı Sıhhiye Müfettişi olarak tayin edildi ve 16 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a hareket

⁵⁹Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.123.

⁶⁰Genelkurmay Başkanlığı Resmi Kurumsal İnternet Sitesi, *Milli Mücadele Komutanları*.

⁶¹Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.127-152.

etti. Samsun, Amasya, Sivas, Erzurum'da bulundu. Karargahın lağvı üzerine 15. Kolordu Baştabipliğine atandı. Rusya'ya gönderilen ilk siyasi heyette görev aldı ve Şark milletlerinin Bakü'de toplanan kongresinde 1 Eylül 1920'de temsilci olarak bulundu. Daha sonra Müdafaa-i Milliye Vekaleti Sıhhiye Reisliğine tayin edildi. 1924-1926 yılları arasında Varşova'da fevkalade murahhas ve orta elçi olarak görev yaptı. C.H.F. tarafından Diyarbakır mebusu seçildi. Üçüncü dönemde de mebus seçilen İbrahim Bey, Şark Vilayetleri'nde oluşturulan Birinci Umumi Müfettişlik görevine atandı. Beş yıl bu görevi yaptıktan sonra dördüncü dönem içinde İstanbul mebusu seçilen Öngören bu görevin süresi dolmadan bu defa Trakya'da kurulan İkinci Umumi Müfettişlik görevine başladı. Beşinci, altıncı, yedinci dönemde Diyarbakır, sekizinci dönemde ise Elazığ'dan milletvekili seçildi. Uzun müddet devam hastalığı neticesinde 20 Ocak 1952 günü İstanbul'da vefat etti. Mustafa Kemal Paşa'nın alçakgönüllülüğü ve nezaketiyle tanınan İbrahim Bey'e ne kadar güvendiği kendisine verdiği görevlerden bellidir. Ayrıca olayları önceden sezebildiği düşüncesiyle "Öngören" soyadını da Atatürk vermiştir.

Kurmay Başkanı Yardımcısı Kurmay Yarbay Mehmet Arif Ayıcı, 1882 yılında Adana'da doğdu. Karakeçili aşiretinden Yusuf Ziya Bey'in oğludur. 1899 yılında Mekteb-i Harbiye'ye giren Mehmet Arif 1901 yılında mümtaz olarak Erkan-ı Harbiye sınıfına dahil edildi. 1909-1912 yılları arasında Almanya'da staj yaptı. Balkan Harbine Mitralyöz Bölük Komutanı olarak iştirak etti. Maltepe Piyade Endaht Mektebinde makineli tüfek öğretmeni ve müdür muavini olarak görev yaptı. Çanakkale Muharebelerine katılan Arif Bey, ardından 3 Kolordu'da görev yaptı ve Kafkas Harekatına iştirak etti. 1917 yılında 20. Kolordu Erkan-ı Reisi olarak ve daha sonra 53. Fırka Komutanı olarak Suriye'de görev aldı. 16 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a hareket etti. 1920 yılında 11. Fırka Komutanlığına atanan Arif Bey bu fırka ile Pozantı Muhasarası'na, Düzce isyanının bastırılmasına, I.ve II. İnönü muharebelerine, ardından da 3. Grup Komutanı olarak Kütahya ve Eskişehir muharebelerine katıldı. Sakarya Savaşı esnasında Başkomutanlıkta görev alan Arif Bey, 1922'de 3.Kolordu Komutanlığı'na tayin oldu. İsmet Paşa ile uyumlu çalışamama neticesinde kolordudan ayrılarak Müdafaa-i Milliye emrine girdi. Daha sonra da Eskişehir milletvekili olarak meclise girdi. 1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa eden Mehmet Arif Bey, 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na girdi. 3 Haziran 1925 tarihli kararla Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması ve 1926 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya suikast girişimi Mehmet Arif Bey için dönüm noktası oldu. Suikasttan sorumlu tutulanlar arasında Arif Bey de vardı. Yapılan yargılamalar sonucunda idama mahkum olundu ve 13 Temmuz 1926 günü karar infaz edildi.⁶² Kurmay Yarbay Mehmet Arif, aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın en yakın sınıf arkadaşlarından biri idi. "Ayıcı" lakabı ile anılması ise, 11. Tümen Komutanı bulunduğu sırada İnegöl dolaylarında Mezit ormanlarında yakalayıp büyüttüğü üç aylık bir ayı yavrusundan dolayıdır.⁶³

Birinci Şube Müdürü Kurmay Binbaşı Hüsrev Gerede, 1886 yılında Edirne'de doğdu. 1908 yılında Harp Akademisinden mezun olan Gerede, 1912 yılında Balkan Savaşı'nda 7. Tümen Kurmay Başkanlığı, 1913'de Trakya Tahdid-i Hudut Üyeliği, Atina Askeri Ataşeliği, 1914-1917'de Şark Cephesi Ordusu Harekat Şube Müdürlüğü, Trabzon'da toplanan Kafkas Sulh Komisyonu üyeliği ve Kazım Karabekir Kolordusu Kurmay Başkanlığı görevlerini yaptı. Mütarekeden önce, İstanbul Erkan-ı Harbiye-i Umumiye ve Umum Süvari Müfettişliği'ne tayin edildi.

⁶²Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.179-200.

⁶³Hüseyin Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Ankara, 1957.

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a Müfettişlik Erkan-ı Harbiyesi'nde İstihbarat ve Siyaset Şubesi Müdürlüğü görevinde bulunan Kurmay Binbaşı Hüsrev Bey, Atatürk'ün yanında Havza, Amasya, Erzurum, Sivas ve Ankara'daki bütün Milli Mücadele faaliyetlerinde, yararlı hizmetler verdi. TBMM'ye Trabzon milletvekili olarak katıldı. Milli Mücadele yılları içinde Bolu ve çevresinde Umumi Müfettişlik ve Kumandanlığı, Ankara Mevki Komutanlığı görevlerinde bulunan Gerede, 1924-1949 yılları arasında sırasıyla Budapeşte, Sofya, Tahran, Tokyo, Berlin, Rio de Janeiro büyükelçiliklerinde değerli hizmetler verdi. Türk-İran, Türk-Japon dostluk ve ilişkilerinin iyi bir seviyeye ulaşmasında Gerede'nin büyük rolü olmuştur. "Gerede" soyadı kendisine, İstiklal Savaşı sırasındaki Bolu isyanında Gerede'de gösterdiği hizmet sebebiyle Atatürk tarafından verilmiştir. 22 Mart 1962 günü vefat eden Gerede, Edirnekapı Şehitliğine defnedilmiştir.⁶⁴

Müfettişlik Topçu Kumandanı Binbaşı Kemal Doğan, 1879 yılında Üsküp'te doğdu. 1897 yılında Harbiye'ye girdi ve 1900 yılında mezun oldu. Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'na katıldı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a Topçu Komutanı olarak çıktı, Savaş döneminden sonra Topçu Atış okulu ve Topçu ve Nakliye Okulu'nda müdürlük görevinde bulundu. 1932'de Erzurum Müstahkem Mevki Komutanlığı'na, 1935'de 46. Tümen Komutanlığı'na, 1937'de Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na, 1938'de İkinci Klordu Komutanlığı'na ve 1940'da 3. Kolordu Komutanlığı'na tayin edildi. 1941 yılında da Korgeneral rütbesindeyken emekliye ayrıldı. TBMM'de 6. dönem Ağrı, 7 ve 8. dönem Kırklareli milletvekili olarak görev yaptı. Emekli Korgeneral Kemal Doğan 20 Kasım 1951 günü vefat etti.⁶⁵

Sıhhiye Başkan Yardımcısı Dr. Binbaşı Refik Saydam, 1881 yılında İstanbul'da doğdu. Tahsiline mahalle mektebinde başlayan İbrahim Refik, 1892 yılında Fatih Askeri Rüştiye'ye, 1899 yılında da Çengelköy'deki Askeri tıbbiye İdadisine girdi ve 1906'da Tabip Yüzbaşı olarak mezun oldu. 1910 yılına kadar değişik hastane ve görevlerde bulundu. 1910 yılında Almanya'ya eğitime gitti. Balkan Harbi'nin çıkmasıyla İstanbul'a dönen Dr. Refik, muhtelif askeri hekimliklerde bulunmuştur. Bu sırada kolera mücadelesinde değerli hizmetler verdi. Birinci Dünya Savaşı'nın ilanı üzerine Sahra Müfettiş-i Umumi Muavinliği 'ne tayin edildi ve mütarekeye kadar bu görevde kaldı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a Sıhhiye Müfettiş Muavini olarak çıktı, Dr. Refik 7/8 Temmuz 1919 gecesi Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifa etmesi sonucu, Erzurum Askeri Hastanesi bulaşıcı Hastalıklar Servis Şefliği 'ne atanmasına rağmen o da diğer arkadaşları ile birlikte ordu ve askerlikle ilişkisini keserek yoluna Mustafa Kemal Paşa ile devam etti. TBMM'ye Beyazıt'tan milletvekili seçilerek girdi. Bir süre Milli Müdafaa Vekaleti Sıhhiye Dairesi reisliği görevini sürdürdü. 1921-1937 yılları arasında aralıklarla Sıhhiye ve İçtimai Muavenet Vekilliği (Sağlık ve Sosyal Yardım) görevini başarıyla yürüttü. 25 Ocak 1939'da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Başbakan olarak görevlendirildi. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'nin karşılaştığı iç ve dış meselelerin halledilmesi Saydam'ın dönemine rast gelmiştir. İstanbul'da yoğun bir çalışma süreci içindeyken, 7/8 Temmuz 1942 tarihinde Pera Palas otelde kalp krizi sonucunda hayatını kaybetti.⁶⁶ Atatürk'ün Bandırma Vapuruna kadrosundan TBMM'ye seçtiği 10 kişi arasında yer alan Dr. Refik'e. "Saydam" soyadını Mustafa Kemal

⁶⁴Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.203-213.

⁶⁵Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.216.

⁶⁶Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*,s.220-232.

Paşa vermiştir. Dr.Refik için Mustafa Kemal Paşa “Ben ona niçin Saydam dedim? O, içi-dışı bir, tertemiz bir insan pırlantasıdır da ondan.”⁶⁷ demiştir.

Müfettişlik Başyaveri Yüzbaşı Cevat Abbas Gürer, 1887 yılında Niş'te doğdu. 1905 yılında girdiği Harp Okulu'nu 1908 yılında piyade teğmeni olarak bitirdi. Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nda yer aldı. 1917'de yüzbaşılığa yükseldi. Mustafa Kemal ile Samsun yolculuğuna seçilenler arasındaydı. 16 Mayıs günü Samsun'a gitmek üzere Bandırma Vapuru'na binerken, merkezi Erzurum'da bulunan 9. Ordu Müfettişliği başyaveriydi. Cevat Abbas, Samsun'dan Erzurum'a varıncaya kadar Mustafa Kemal'in yazışma işlerini yönetti. Sivas Kongresi'nde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarının Meclisi Mebusan seçimine girebilmeleri görüşü benimsenince Bolu'dan milletvekili seçildi ve İstanbul'a gitti. Meclisi Mebusan dağıtıldıktan sonra Ankara'ya döndü ve Birinci TBMM'ye Bolu milletvekili olarak katıldı. Yozgat Ayaklanması'nın bastırılmasında gösterdiği çalışmalarından dolayı kendisine İstiklâl Madalyası verildi. Cevat Abbas Gürer 1941 yılına kadar beş dönem Bolu milletvekilliği yaptı. Mustafa Kemal'le ilgili hatıralarını, “Ebedi Şef Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak” (1939) adlı kitapta topladı. 1943 yılında Yalova'da öldü. Mustafa Kemal'in başyaveri olan Cevat Abbas'a “Gürer” soyadı da Mustafa Kemal Paşa tarafından verilmiştir.⁶⁸

Müfettişlik Emir Subayı Yüzbaşı Ali Şevket Öndersev, 1881 yılında Selanik'te doğdu. Harp Okulunu bitiren Öndersev, Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. Mustafa Kemal Paşa tarafından Samsun'a gidecek kadro içine davet edildi. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği Refakat Zabiti (Emir subayı) olarak çıktı. Zaferden sonra Bilecik'e yerleşti ve ticaret ve ziraatla uğraştı. TBMM'ne beşinci dönem (1935) Gümüşhane milletvekili olarak seçildi. 1940 yılında hayata veda etti.⁶⁹

Kurmay Başkanı Emir Subayı Üsteğmen Hayati, 1892 yılında İstanbul'da doğdu. 1915 yılında Harp Okulu'ndan piyade teğmeni olarak mezun oldu. Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliği Erkan-ı Harbiye Reisi Kurmay Albay Kazım Dirik'in Emir subayı ve Müfettişlik Kalem Amiri olarak 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkanlar arasındaydı. Hayati Bey hayatının sonuna kadar Atatürk'ün yanında hizmet verdi. En son görevi Atatürk'ün Özel Kalem Müdürü olarak görev yaptı. Bu vazifede iken rahatsızlanan Hayati Bey tüm uğraşlara rağmen 16 Kasım 1926 günü hayatını kaybetti.⁷⁰

Kurmay Mülhaki Yüzbaşı Ali Mümtaz Tünay 1885/1886 yılında Silifke'de doğdu. Babası Yemen Harbi'nde şehit düşmüş Osman Efendi, annesi Halise hanımdır. 1905/1906 yılında Harp Okulu'ndan piyade teğmeni olarak mezun oldu. Çeşitli birliklerde görev yaptıktan sonra Balkan Harbi seferberliği ilan edilince, Tümeni ile Edirne Kal'asına hareket etti. 1913 yılında kalenin düşmesi ile Bulgarlara esir olan Mümtaz Bey esaret dönüşünde Babaeski ve Bandırma'da görev yaptı. Çanakkale muharebelerinde düşman Anafartalar'dan çekilinceye kadar, Alayı ile Arıburnu, Seddülbahir, Conkbayırı, Kertepe muharebelerine katıldı. 1916 yılında Diyarbakır'da görevlendirildi. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a çıkan Mümtaz Bey önce Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliği Erkan-ı Harbiye'sinde ve sonra Müfettişlik Karargâh Kumandanlığı'nda hizmet verdi. Müfettişliğin lağvından sonra sağlık durumundan sahil kesiminde görev yapması gerektiğinden Trabzon'a atandı. 1924 yılında emekli olan Mümtaz Bey 1927

⁶⁷Naim Onat, Büyük Kaybımız İçin, **Ulus**, 9 Temmuz 1942.

⁶⁸Fethi Tevetoğlu, **A.g.e.**, s.234-240.

⁶⁹Fethi Tevetoğlu, **A.g.e.**,s.264-265.

⁷⁰Fethi Tevetoğlu, **A.g.e.**, s.272-274.

yılına kadar Trabzon'da fotoğrafçılık yaptı. Daha sonra evini Bursa'ya taşıdı. 26 Aralık 1946 günü hayata veda etti.⁷¹

Kurmay Mülhakı Yüzbaşı İsmail Hakkı Ede, 1886 yılında Edirne'de doğdu. Edirne ve İstanbul'da tahsilini tamamlayan İsmail Hakkı, 1905 yılında Harp Okulu'ndan piyade teğmeni olarak ordu saflarına katıldı. Muhtelif kıtalarda hizmet gören İsmail Hakkı Çanakkale muharebeleri esnasında Mustafa Kemal Paşa ile tanıştı. Daha sonra yine Mustafa Kemal Paşa'nın mahiyeti olarak Halep'te çalıştı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a çıkan karargâh heyetinde Kurmay Mülhakı olarak görev alan Yüzbaşı İsmail Hakkı, Havza, Amasya, Erzurum, Sivas'ta Milli Mücadeleye katıldı. Sağlık sebebiyle İstanbul'a dönen Ede⁷², Felah adlı gizli grupta çalışmaya başladı.⁷³ Gizli Teşkilat'ın görevi sona erdikten sonra ordudan ayrıldı ve çeşitli Bakanlıklarda önemli görevlerde bulundu. İsmail Hakkı Ede 1943 yılında hayata veda etti.

Karargâh komutanı Yüzbaşı Mustafa Süsoy, 1876 yılında Tokat'ta doğdu. İlk ve ortaokul eğitimini Tokat'ta tamamlayan Süsoy, askere gitti. Alaydan yetişerek subaylığa yükselen Mustafa Vasfi, uzun süre kuzey ve güney Arnavutluk'ta, Edirne'de doğu vilayetlerinde vazife gördü. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği Karargâh komutanı olarak çıktı. Uzun yıllar Mustafa Kemal Paşa'nın mahiyetinde çalışan Mustafa Vasfi, binbaşılığa yükseldikten sonra emekliye ayrıldı. TBMM'ne birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemlerde Tokat milletvekili olarak görev yaptı. Mustafa Vasfi Süsoy 10 Ekim 1934'de hayata veda etti.⁷⁴

Albay Refet Bey'in yaveri Kurmay mülhakı Üsteğmen Hikmet Gerçekçi, 1894 yılında İstanbul'da doğdu. Harp Okulu'nun son sınıfındayken Birinci Dünya Savaşı'na, Dörtyol, Göksum ve Andırın'da Ermenilerin tehciri işlemlerine katıldı. Çanakkale muharebelerinde bacağından ağır bir şekilde yaralandı. Tedaviyi müteakiben yine Çanakkale'ye döndü ve Conkbayırı'nda Mustafa Kemal'in emrine girdi. Savaş sonrası çeşitli birliklerde görev yaptı. Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliğine atandığı sırada Hikmet Bey de onun karargâhında kurmay mülhak olarak görevlendirildi ve Refet Bey'in emir subaylığına verildi. Kurtuluş Savaşı boyunca çeşitli ayaklanmaların bastırılmasında ve cephe savaşlarında bulundu. 1927 yılında Ankara Hukuk Fakültesine girdi. Birinci sınıfı Ankara'da okuduktan sonra 1930'da İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Askeri hakimliğe geçen Gerçekçi, çeşitli mahkemelerde görev yaptıktan sonra 1947'de tuğgeneralliğe, 1951'de tümgeneralliğe yükseldi. 1954'te emekliye ayrıldıktan sonra Ankara ve İstanbul'da serbest avukatlık yapan Hikmet Gerçekçi, 13 Temmuz 1970 yılında hayata veda etti.⁷⁵

İaşe Subayı Üsteğmen Abdullah Kunt, 1888 yılında Debre'de doğdu. Babası, emekli Yarbay Mustafa Bey, annesi Zehra hanımdır. Selanik Askeri Rüştüyesi ile Kuleli İdadisi'nden sonra eğitimini Harp Okulu'nda tamamlayan Kunt, piyade teğmen olarak 1907 yılında meslek yaşamına başladı. Hat Muhafazası'na atanan Kunt, Doğu Hat Askeri Komiserliği'nde ve bir süre de Bağdat Hattı Komiserliği'nde görev yaptı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği İaşe Subayı olarak çıktı. 1922 yılında yüzbaşılığa yükselen Kunt kendi isteğiyle emekliye ayrıldı ve Demiryolları kadrosunda görev aldı. 1923 yılında Devlet Demiryolları Başmüfettişliği görevine getirildi. 25 yıl Devlet Demiryolları kadrosunda çeşitli görevler yapan

⁷¹Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.242-250.

⁷²Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.252-257.

⁷³Türk Ansiklopedisi, C,XVII, s.393-394.

⁷⁴Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.268-270.

⁷⁵Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.276-286.

Kunt, 1948 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı. Abdullah Kunt, 1961 yılı sonunda vefat etti.⁷⁶

Müfettişlik ikinci Yaveri Teğmen Muzaffer Kılıç, 1897 yılında İstanbul'da doğdu. Harbiye'den topçu teğmeni olarak mezun olan Kılıç, Çanakkale'de sahra topçu teğmeni görevi ile Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. Ayrıca Galiçya cephesinde de görev yaptı. Ardından 7. Ordu Müfettişliği Yaveri olarak Filistin cephesinde bulundu. 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın emir subayı olan Kılıç daha sonra Atatürk'ün yanından hiç ayrılmadı. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği'nde görevli olarak çıktı. Cumhuriyetin ilanından sonra, Topçu yüzbaşı olarak bir süre Cumhurbaşkanlığı Yaverliği görevini yürüten Kılıç, bu arada girmiş olduğu Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1930 yılında kendi isteğiyle ordudan ayrılan Kılıç İstanbul'a yerleşti ve ticaretle uğraştı. TBMM'ye beşinci dönemde (1935-1939) Giresun milletvekili olarak girdi. Muzaffer Kılıç 13 Temmuz 1959 günü Ankara'da vefat etti.⁷⁷

Şifre Katibi Birinci Sınıf Katip Faik Aybars, 1880 yılında İstanbul'da doğdu. Seraskerlik Sicil-i Ahval Şubesi'nde devlet hizmetine giren Faik Bey, Balkan Savaşı'nda Çanakkale Kuvva-i Mürettebe Kumandanlığı Erkan-ı Harbiyesi emrinde vazife gördü ve Edirne ileri hareketine katıldı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Menzil Müfettişliği'nde, sonra Genelkurmay Şifre Kalem'i'nde vazifelendirildi. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği Karargahı Şifre memuru olarak çıktı. Ankara'ya geldikten sonra, Milli Savunma Bakanlığı Zat İşleri Dairesi'nde ve çeşitli kolordular emrinde çalışan Faik Aybars, 1932 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılarak⁷⁸ Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı İskan Genel Müdürlüğü mutemetliğine geçti. Bu görevdeyken 1944 yılında yaş haddinden emekliye ayrıldı.⁷⁹

Şifre Katibi Yardımcısı Dördüncü Sınıf Katip Memduh Atasev, 1895 yılında İstanbul'da doğdu. 1919 Mayıs'ında, Beykoz Askeri Kundura Fabrikası'nda Dördüncü Sınıf Askeri Katip olarak çalıştığı sırada, piyade Yüzbaşı Ali Şevket Öndersev tarafından Anadolu'ya geçmek üzere olan Mustafa Kemal Paşa'nın karargahında görev yapmak üzere davet edildi. Mustafa Kemal Paşa ile tanıştıran Memduh Atasev, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'a 9. Ordu Müfettişliği Karargahı ile çıktı. Atatürk'ün ölümünden kısa bir süre sonra vefat etti.⁸⁰

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'na katılma zorunluluğu içerisinde hareket eden Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde bir ülkenin imzalamak zorunda kaldığı en kötü şartları içeren Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak teslimiyetçi bir yönetim sergilemiş ve adeta topraklarını İtilaf Devletleri'nin işgallerine açık bir hale getirmiştir. Savaş sürecinde çeşitli cephelerde mücadele eden Mustafa Kemal Paşa, her fırsatta devletin üst yöneticilerini eleştirmiş ve devleti kurtarma yollarına yönelik devamlı tekliflerde bulunmuştur. Devlet yönetimindekiler Mustafa Kemal Paşa'yı dinlemedikleri gibi, Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nın lağvını daha erken bir tarihe çekerek kendisini görevden almışlardı.

⁷⁶ Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.288-290.

⁷⁷ Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.292-299.

⁷⁸ K.K.K.İği Arş.Faik (Aybars) Dosyası

⁷⁹ Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.302; ilave bilgiler için bkz. Mustafa Balcıoğlu, "Atatürk'le Samsun'a Çıkanların Biyografilerine Katkı", *Atam Dergisi*, C.XIV, Kasım 1998, s.43

⁸⁰ Fethi Tevetoğlu, *A.g.e.*, s.305; ilave bilgiler için bkz. Mustafa Balcıoğlu, *A.g.e.*, s.43

Mustafa Kemal Paşa 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a gelmesiyle devleti içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabilmek için Padişah, hükümet ve meclis nezdinde çalışmalar gerçekleştirmiş ve fakat bunların hiçbirinden sonuç alamamıştır. Süreç içerisinde Şişli'deki evini karargâh gibi çalıştıran Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları çözüm yolunun Anadolu'dan geçtiğine karar vermişlerdir. Görevleri gereği Anadolu'ya geçebilenler gitmiş; Mustafa Kemal Paşa da Anadolu'ya geniş yetkili bir görevle geçip çözüme katkı sağlamak için bekleyişe geçmiştir. Aradığı fırsatı 9. Ordu Müfettişliği görevi ile yakalamıştır.

İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde gerçekleştirdiği ikili ilişkilerin karşılığını Ordu Müfettişi olarak alan Mustafa Kemal Paşa bütün hazırlıklarını bizzat kendisi yapmış, yetkilerini, görevlerini, karargâhını kendisi belirlemiş ve hiçbir hususu şansa bırakmamıştır.

KAYNAKÇA

- Akşin, S. (1983). İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. İstanbul.
- Apak, H. R.(1957). Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları. Ankara.
- Arıkoğlu, D.(1961). Hatıralarım, İstanbul.
- Atatürk, K.(1982). Nutuk, C.I. (1919-1920). 14.Baskı. İstanbul.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.(1959). c.II. 2.baskı.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1961). c. IV
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1961). c. III.
- Atay, F. R. (1955). Atatürk'ün Bana Anlattıkları. İstanbul.
- Atay, F. R. (1998). Çankaya. Bateş Atatürk Dizisi. İstanbul.
- Atay, F. R.(1965). Atatürk'ün Hatıraları. Ankara.
- Balcıoğlu M. (1998). "Atatürk'le Samsun'a Çıkanların Biyografilerine Katkı". Atam Dergisi. C.XIV.
- Bardakçı, M. (2019). Bir Devlet Operasyonu: 19 Mayıs. İstanbul: Turkuaz Kitap.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Babıalı Evrak Odası (BOA. BEO).
- Cebesoy, A.F. (1953). Milli Mücadele Anıları. İstanbul.
- Çalışkan, K. (2017). Mustafa Kemal'in İsyân Muhtırası 20 Eylül 1917. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dinçkol, B. V. ve Somer, P. (2006). Atatürk İlkeleri ve Devrimi. İstanbul: Der Yayınları.
- Eroğlu, H. (1990). Türk İnkılâp Tarihi. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi.
- Genelkurmay Başkanlığı Resmi Kurumsal İnternet Sitesi, Milli Mücadele Komutanları.
- Gn. Kur. ATASE Arşivi
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sy: 1, (1952), vesika nr: 3

<https://indigodergisi.com/2017/11/ataturk-geldikleri-gibi-giderler-kartal/> , Erişim tarihi:13 Kasım 2017

<https://malzemebilimi.net/bandirma-vapurunun-yapimi-ve-tarihcesi.html>,Erişim tarihi:11 Ocak 2020

İğdemir, U. (1980) Atatürk'ün Yaşamı. c. I. Ankara.

Jaeschke, G.(1986). Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, (Çev. Cemal Köprülü). Ankara K.K.K.lığı Arşivi

Karal, E.Z. (1998). Atatürk ve Devrim, Atatürk'ü Hatırlamak Unutulmuş Belgeler (Kasım 1918). Ankara: Metu Pres.

Kinross, L. (1966). Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, (Çev.Nihal Yeğınobalı ve Ayhan Tezel). İstanbul.

Koca, S. ve Yalçın, S., " Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine Atanmasında Osmanlı Genelkurmayının Rolü". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. Cilt:10. Sayı:29. s. 401-416

Mütercimler, E. (2016). Fikrimizin Rehberi Gazi M.Kemal. İstanbul: Alfa Yayınları.10 Basım.

Onat, N. (1942). Büyük Kaybımız İçin, Ulus, 9 Temmuz.

Sarısakal, B., Bandırma Vapuru ve Mustafa Kemal Paşa. <https://docplayer.biz.tr/4957963-Bandirma-vapuru-ve-mustafa-kemal-pasa.html>, Erişim Tarihi 11.01.2020

Sirel, M. (1967). "19 Mayıs ve Atatürk", BTTD. Sy: 2, Kasım

Soyak, H. R. (2006). Atatürk'ten Hatıralar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-2131. 3.baskı.

Takvim-i Vekayi (1335), nr: 3549, 14 Mayıs.

Tansel, S. (1973). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar. c.I, Ankara.

Tevetoğlu, F. (1987). Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar. Başbakanlık Matbaası. Birinci baskı. Ankara. Türk Ansiklopedisi. C. XVII. s.393-394.

Türkmen, Z. (2000). "Mustafa Kemal Paşa ve Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. S: 47. Ankara, Temmuz, s. 395-415.

Türkmen, Z. 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=353565&/19-Mayıs-1919:-Mustafa-Kemal-Paşanın-Samsuna-Çıkışı-Dr.Zekeriya-Türkmen>, Erişim tarihi:10 Ocak 2020

Ünal, T. (1963). "Milli Mücadele Başlarında Mustafa Kemal". Türk Kültürü. Atatürk Sayısı. Sayı 73. Kasım

Yalman, A. E. (1970). Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim. c. I. İstanbul.